I nyere studier av palestinske flyktningleirer
fremstilles de som unntaksområder.
Staten har fratatt leirbeboerne politisk innflytelse.
Men det største hinderet mot demokratisk
styring av flyktningleirene kommer fra
palestinerne selv – fra militsgruppernes
motstand mot demokratisering.

“Folket ønsker milits- gruppernes fall”

Makt og avmakt i palestinske flyktningleirer

Av Dag Tuastad, forsker ved
Senter for islam- og midtøstenstudier
med doktorgrad i sosialantropologi.

“ASH-SHAB YURID ISQAT AL-NIZAM – Folket ønsker regimets fall,” var slagordet som spredde seg under den arabiske våren. Men i den største palestinske flyktningleiren i Midtøsten, Yarmuk i Syria, med rundt 150 000 FN-registrerte palestinske flyktninger, lød slagordet: “Ash-shab yurid isqat al-fasail – Folket ønsker militsgruppens fall.”^{1&2} «Regime» var byttet ut med «militsgruppe». Flyktningene demonstrerte ikke først og fremst mot den syriske presidenten, Bashar al-Assad, og hans regime, men mot de palestinske gruppene som kontrollerte den palestinske flyktningleiren. De ønsket en slutt på militsgruppens hegemoni. Demonstrasjonene mot leirlederne i Syria i 2011 og 2012 var uttrykk for frustrasjon som også eksisterer i andre palestinske flyktningleirer i Midtøsten.

Sosiologen Sari Hanafi ved det amerikanske universitetet i Beirut hevder de palestinske flyktningleirene er symboler på territoriell

illegitimitet.³ Leirbeboere er på et sted uten å tilhøre det, de er utenfor samfunnets normale regler for lov og orden. Dette teoretiske perspektivet er påvirket av den italienske filosofen Giorgio Agambens analyse av den moderne statsmaktens organisering av soner (leirer) der enkeltmennesker fratas de rettighetene vanlige borgere har. Flyktningleiren er i dette perspektivet et rom der unntakstilstanden er permanent, leiren er stedet for de ekskluderte og de rettighetsløse.⁴ Agambens teoretiske paradigme har fått stor innflytelse innen nyere forskning på de palestinske flyktningleirene.⁵

Slik jeg ser det, er det en svakhet ved denne forskningen. Den handler så godt som utelukkende om hvordan eksterne forhold – først og fremst statens makt – legger begrensninger på flyktningenes livsvilkår. Oppmerksomheten rettes dermed ikke mot intern palestinsk politisk organisering. Verken på Vestbredden, hvor

empirien til artikkelen i hovedsak er hentet fra, eller i Libanon er det statlig makt som er årsaken til at leirflyktningene mangler legitim, politisk representasjon. Årsaken ligger snarere i den politiske organiseringen innenfor leirene.

I denne artikkelen er målet å vise hvordan ulike leirkomiteer, satt sammen av palestinske motstandsgrupper, monopoliserer makt i leirene, og hvilke urovekkende politiske konsekvenser dette har.

Motstandsgruppene ble først etablert som væpnede militsgrupper som slåss mot Israel, og tok i 1969 over kontrollen av Den palestinske frigjøringsorganisasjonen, PLO. PLO sa offisielt farvel til den væpnede kampen i 1993, men denne endringen har ennå ikke blitt adoptert av alle de ulike motstandsgruppene i leirene. Til tross for endringen med Oslo-avtalen i 1993 opptrer de fremdeles som militsgrupper. Dette er grupper som ønsker å beholde våpnene og som er mot at leirene skal være underlagt et demokratisk styre. For å forstå leirkomiteenes organisasjonskultur og holdning til demokrati er det nødvendig å se nærmere på PLOs formative periode i Libanon fra 1970-tallet av. En særegen form for politisk kultur kom til å prege PLO, som en respons på utfordringene den palestinske motstandsbevegelsen da stod ovenfor.

Bakgrunnen for PLOs politiske (u)kultur

I 1983 var PLO i en dyp politisk krise. De hadde blitt fordrevet fra Libanon etter den israelske invasjonen i 1982, for så gradvis å reetablere seg militært i leirene igjen. Men sommeren 1983 ble geriljasoldater fra PLO angrepet av Syria-støttede palestinske grupper. For å møte denne utfordringen arbeidet ledelsen i PLOs største fraksjon, Fatah, desperat for å få Det palestinske nasjonalrådet (PNC), PLOs parlament og øverste politiske organ, til å samles. PLO ønsket å få bekreftet sin posisjon som den legitime

paraplyorganisasjonen for alle de palestinske geriljagruppene. Mens syriskstøttede opprørere slåss mot Fatah, fløy Syrias president, Hafez al-Assad, til Algerie og Sør-Jemen for å overtale regimenes ledelse til ikke å være verter for møtet i PNC. Vanskelighetene med å finne en vertsnasjon for møtet gjorde at Yassir Arafat til slutt ba den greske regjeringen om tillatelse til at PNC kunne samle seg på en leid passasjerbåt i gresk farvann. Om ikke andre steder, kunne kanskje PNC få holde møtet sitt midt i Middelhavet.⁶

PNC fikk etter hvert arrangert møtet sitt i Jordan, men episoden illustrerer hvordan PLOs vedvarende utfordring var å hindre intern splittelse. PLOs egenartede, politiske kultur vokste fram som en respons på denne utfordringen. Historisk var prinsippet for politisk representasjon i PLO *inkludering*. Ulike arabiske stater ønsket å kontrollere de palestinske geriljagruppene. To av geriljagruppene som ble inkludert i PLO, Saiqa og Den arabiske frigjøringsfronten, ble grunnlagt av henholdsvis syriske og irakiske myndigheter, for gjennom geriljaene å få innflytelse innad i PLO. For å bevare PLOs selvstendighet var utfordringen å forhindre slike forsøk på ekstern påvirkning. Det eksterne presset bidro til at en særegen styringsform kom til å prege PLO. Konsensus ble prioritert framfor flertallsstyre. Dette bidro igjen til at institusjonaliseringen av demokratiske beslutningsprosedyrer aldri ble utviklet.⁷

Konsensusstyret innebar å finne minste felles multiplum i enhver sak. Dette gjorde igjen at de minste medlemsgrupperingene i PLO fikk uforholdsmessig stor innflytelse i beslutningsprosessene. Dette ble prisen for å unngå splittelse og opprettholde PLOs autonomi og representativitet. Politisk representasjon ble dermed et resultat av diskusjoner mellom de ulike PLO-gruppene. Dette la grunnlaget for et eget *kvotesystem* der hver av gruppene som utgjorde

PLO var representert, uten at det ble tatt hensyn til gruppenes størrelse eller popularitet i den palestinske befolkningen. Det viktigste for PLO var at gruppene ikke ble brukt av eksterne krefter. Gjennom kvotesystemet var det geriljagruppene selv, ikke representanter for palestinere i ulike områder, som ble gitt beslutningsmyndighet i palestinsk politikk.

Leirkomiteene etablert av PLO ble også organisert ut fra prinsippet om representasjon gjennom kvoter og styring gjennom konsensus. PLO fikk formelt kontrollen over de palestinske flyktningleirene i Libanon allerede i 1969, gjennom den såkalte Kairo-avtalen. Leirene, gjennom leirkomiteene, ble PLOs fremste maktbase. Da PLO etablerte de palestinske selvstyremyndighetene på Vestbredden og i Gaza i 1994, ble leirkomiteer etter modell fra PLOs periode i Libanon også etablert i de selvstyrte områdenes flyktningleirer. Men PLO hadde i tiden mellom leirkomiteenes etablering i Libanon og på Vestbredden anerkjent Israel. De hadde også tatt avstand fra den væpnede motstandskampen. Organiseringen av leirkomiteer bestående av Fatah og andre PLO-grupper på Vestbredden reflekterte ikke denne endringen. Leirkomiteene ble fremdeles organisert etter samme modell som under borgerkrigen i Libanon. Det har siden blitt stilt spørsmål ved i hvilken grad leirkomiteene nyter intern legitimitet og representativitet. På Vestbredden har leirkomiteene vært mer og mer drevet av egeninteresser blant komité-medlemmene.

Våpenmakt og korrupsjon på Vestbredden

Under den andre *intifadaen*,⁸ i april 2002, invaderte israelske soldater Jenin-flyktningleiren nord på Vestbredden. 23 israelske soldater og 52 palestinere ble drept i løpet av kampene som fulgte. To tusen av leirens 16 000 flyktninger fikk ødelagt sine hjem.⁹ Etter at finansiering for å

gjenoppbygge leiren var sikret fra De forente arabiske emirater, ble oppstarten stadig utsatt. Problemet var leirens militsgrupper. Planene som forelå for gjenoppbygging av leiren var uforenlige med motstandskampen, ble det hevdet fra medlemmer av leirkomiteen.¹⁰ Leiren måtte gjenoppbygges akkurat slik som den hadde vært. FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger i Midtøsten (UNRWA), som var ansvarlige for gjenoppbyggingen, hevdet på sin side at det var umulig å gjenoppbygge leiren på

På Vestbredden har leirkomiteene vært mer og mer drevet av egeninteresser blant komitémedlemmene.

den måten. Det var heller ikke ønskelig, ifølge UNRWAs eksperter. Det var bedre for leirbeboerne med bredere gater og en annen konstruksjon av boligene som ville gi bedre ventilasjon og tilgang på sollys.¹¹ Underveis i byggeplanleggingen ble ikke de rammede familiene som hadde fått husene sine ødelagt hørt. De var ikke inkludert i leirkomiteen eller komiteen som hadde med byggeplanleggingen å gjøre. Frustrerte over manglende framdrift, organiserte familiene sin egen komité hvor de klart og entydig støttet UNRWAs planer. Slik familiene så det, handlet militsgruppene i leiren, som kontrollerte leirkomiteen, i strid med deres interesser.¹² Derfor gjennomførte UNRWA sine opprinnelige planer. I 2011 måtte imidlertid UNRWA stoppe alt arbeid i leiren. Flere av UNRWAs kjøretøy og kontorer var blitt påtent etter gjentatte trusler mot UNRWA-ansatte. Det var angivelig flyktningleirens militsgrupper som sto bak.¹³ Militsgruppene i Jenin, og særlig den Fatah-affilierte al-Aqsa-brigaden, var kjent for angrep mot palestinske meningsmotstandere og

ikke bare mot israelske mål. “Jeg slo ham helseløs”, uttalte eksempelvis lederen for al-Aqsa i Jenin, Zakariya Zubaydi, etter å ha kidnappet Jenins guvernør for å tvinge ham til å betale militsmedlemmenes lønn under den andre intifadaen.¹⁴

Militsgruppenes motvilje overfor UNRWA var et uttrykk for monopoliseringen av makten i leirene. Denne monopoliseringen ga seg også utslag i at de motsatte seg demokratiske reformer i leirene, inkludert deltagelse i lokalvalg.

Zakariya Zubaydi hadde ikke tillit til myndighetene i Ramallah. Dette fortalte han under et besøk hos leirkomiteen i Jenin i november 2012, mens han røykte og drakk kaffe med Adnan Hindi, nåværende leder av leirkomiteen.¹⁵ På spørsmål om hvorfor ikke leirene på Vestbredden var inkludert i lokalvalgene i 2004 og 2005 – siden leirene i Gaza deltok – svarte Hindi: “Det er politisk, det har med 1948-landet å gjøre. Vi kan stemme der, ikke her.”¹⁶ En alternativ forklaring på hvorfor ikke flyktningene i leirene på Vestbredden deltok i lokalvalget, er at PLOs leirkomiteer hadde større makt på Vestbredden enn i Gaza. Det var fra leirkomiteene beslutningen om at leirene på Vestbredden ikke skulle delta i lokalvalgene var tatt, i følge Abu Nasir, avdelingsleder i PLOs avdeling for flyktningsaker i Ramallah.¹⁷ Ved å holde leirene utenfor lokalvalgene opprettholdt leirkomiteene sine maktmonopol, og sin kontroll over en del av pengeflyten inn i leiren. Ifølge Abu Nasir har det blitt avdekket omfattende korrupsjon blant leirkomiteene på Vestbredden:

Ta for eksempel jobbskappingsprosjektet til UNRWA. Lederen for komiteen går til UNRWA og sier: Vi har en liste på 50 personer som trenger arbeid. Da vi undersøkte dette nærmere, fant vi at mange av personene i prosjektet ikke var til stede. De hadde gjort en avtale med lederen for komiteen. De får 450 dollar

*per måned per navn, og så betaler de ut 100 dollar av disse til personene som angivelig skal være på prosjektet. Når vi undersøkte nærmere, fant vi at 95 prosent av alle komiteene var korrupte.*¹⁸

Ett av tiltakene mot denne korrupsjonen har vært å avholde valg til leirkomiteene på Vestbredden. PLO, som arrangerte valgene, la imidlertid store begrensinger på hvem som fikk stemmerett. De som kunne stemme var lederne for PLOs medlemspartier, lederne og styremedlemmene for et antall NGOer i leirene, ledere for UNRWA-institusjoner -og sentre, samt de såkalte *wujaha* (overhodene til de største familiene). Dette var personer som i all hovedsak allerede hadde nære forbindelser til leirkomiteemedlemmene. I praksis var det dermed bare nettverket til medlemmene av de gamle leirkomiteene som kunne velge de nye. “De valgte de samme komiteene og samme ledere for komiteene. Nå var de lovlige,” fortalte Abu Nasir.¹⁹

I Balata-leiren i Nablus, den største leiren på Vestbredden, ble valg avholdt i april 2012: “Du har kanskje 25 000 i leiren, men bare omtrent 300 fikk stemme. Av 25 000. Det er veldig kontroversielt. Det har blitt skutt mot leirkomiteen mange ganger,” fortalte Mahmud Subuh, en sosialarbeider i leiren.²⁰ “Folk sier de er tyver,” sa en mann i leiren om leirkomiteen.²¹

Det samme mønsteret kunne man finne i de andre leirene på Vestbredden hvor PLO avholdt valg til leirkomiteene. I Aqbat Jabr flyktningleir i Jeriko hadde 120 av leirens 8000 beboere stemt. “De samme mennene som var i leirkomiteen før valget ble gjenvalgt, hvorav åtte av ni medlemmer var fra Fatah,” fortalte Imad Abu-Sumbul, lederen for leirkomiteen.²² Også i Jenin hadde leirkomiteen etter hvert akseptert begrensning av stemmeretten i leirkomitevalgene. Hundre av

Mann med flagg i flyktningleiren i Jenin.

“FOLKET ØNSKER MILITSGRUPPENES FALL”

leirens 16 000 beboere hadde deltatt i valget der alle medlemmene av den gamle leirkomiteen ble gjenvalgt.²³

En sentral funksjon ved valg er å skape politisk legitimitet for politiske autoriteter. Men valg har også en annen viktig funksjon. Demokratiske valg er en form for utdanning i politisk kultur. Da den engelske arbeiderklassen på attenhundretallet krevde demokratiske rettigheter, var det ut fra en overbevisning om at stemmerett var en bekreftelse av deres verdighet, og at individets verdighet ikke var bestemt av sosial posisjon.²⁴ Ved å begrense stemmeretten i leirene tjener valgene ingen av disse funksjonene. De bidrar snarere til å skape avstand mellom leirbeboere og den politiske autoriteten i leirene.

En erfaring fra Libanon er at i fraværet av et offentlig rom for demokratisk politisk deltagelse, vokser andre, mer ekstreme former for politisk virksomhet fram.

Leirkomiteene under press i Libanon

Skal leirene styres av væpnede motstandsgrupper, eller gjennom sivil, demokratisk kontroll? I Libanon har denne problemstillingen blitt særlig aktualisert gjennom to hendelser det siste tiåret. Den første var da FNs sikkerhetsråd i 2004 vedtok resolusjon 1559, som krevde avvæpning av alle grupper i landet som ikke var del av den libanesiske statens sikkerhetsapparat. Dette gjaldt både libanesiske og ikke-libanesiske militser. I sin rapport om implementering av resolusjonen ba FNs generalsekretær eksplisitt de væpnede organisasjonene Folkefronten for Palestinas frigjøring – Generalkommandoen (PFLP-GC) og Fatah Intifada om å avvikle sine militære baser i Libanon.²⁵ Men så lenge den Iran-støttede shia-bevegelsen Hizbullah ikke etterfulgte resolusjonen, gjorde heller ikke PLFP-GC og Fatah Intifada det.

Den andre hendelsen var ødeleggelsen av den

palestinske flyktningleiren Nahr al-Barid i 2007. Nahr al-Barid, etablert i 1949, var den nest største palestinske flyktningleiren i Libanon, hvor drøyt 30 000 flyktninger hadde sine hjem. Bebyggelsen i leiren hadde vært svært tett, og de fleste gatene så smale at de var utilgjengelige for biler.²⁶ Ødeleggelsen av Nahr al-Barid var et resultat av kamper mellom den libanesiske hæren og Fatah al-Islam. Fatah al-Islam er en salafistisk,

~
*Skal leirene styres av væpnede
motstandsgrupper, eller gjennom sivil,
demokratisk kontroll?.*
~

jihadistisk gruppe med forbindelser til al-Qaida, som angivelig har hatt som ett av sine mål å opprette et islamsk kalifat i det nordlige Libanon. Gruppens drøyt 200 militsmedlemmer var godt trent og hadde et oppsiktsvekkende modernisert arsenal av våpen. Dette inkluderte kanoner, rakettvåpen og pansrede jeoper. Leirkomiteen i Nahr al-Barid var fra den pro-syriske Alliansen av palestinske styrker (Alliansen).²⁷ Siden Alliansen var satt sammen av grupper hvis mål var å drive væpnet motstandskamp mot Israel, hadde de ikke prioritert å avvæpne jihadistene som delte dette målet. De så dermed gjennom fingrene med at Fatah al-Islam etablerte seg i Nahr al-Barid. Fatah hadde ønsket å gå til aksjon for å avvæpne Fatah al-Islam. Alliansen hadde derimot framholdt at de kunne megle mellom Den libanesiske hæren og jihadistene, selv etter den første konfrontasjonen med Den libanesiske hæren. Fatah al-Islam-medlemmer hadde blant annet angrepet en militærpost og skåret over strupen til 25 sovende libanesiske soldater, for så å ta tilflukt i flyktningleiren. Den libanesiske hæren hadde avstått fra å gå inn med bakkestyrker i palestinske

flyktningleirer siden borgerkrigen tok slutt i 1990. Men å forhandle med Fatah al-Islam var å strekke seg for langt etter at så mange libanesiske soldater hadde blitt drept.²⁸ Kampene som fulgte varte i mer enn tre måneder. Over 500 mennesker ble drept, hvorav 169 fra den libanesiske hær.²⁹ Leiren ble totalt ødelagt og de 30 000 flyktningene fra leiren uten sted å bo.

Flyktningenes elementære behov for sikkerhet i Nahr al-Barid hadde i praksis blitt ofret av leirkomiteen for å gi rom for en gruppe involvert i kriminell virksomhet og terrorisme. Måten Nahr al-Barid ble en frisone på, hvor en så ekstrem gruppe som Fatah al-Islam kunne bygge seg opp, sjakkerte også den libanesiske befolkningen. Hendelsen skapte en spenning i forholdet mellom libanesiske myndigheter og Alliansen. Spenningen kom til uttrykk i arbeidet med gjenoppbyggingen av Nahr al-Barid og førte til et fornyet krav fra FNs sikkerhetsråd om avvæpning av de palestinske militsene.

Representasjonskrise og nytt krav om avvæpning

Etter Nahr al-Barid-krisen ga PLO og Fatah sin støtte til resolusjon 1559. PLOs daværende representant i Libanon, Abbas Zaki, uttalte at palestinske våpen “måtte underlegges libanesiske lov.”³⁰ De palestinske leirene var på libanesiske territorium, hvor den libanesiske stat var suveren. Derfor var det naturlig at Libanon hadde ansvaret for sikkerheten i leirene, het det fra PLO.³¹ For leirkomiteene i Libanon var det imidlertid fortsatt nødvendig å beholde våpnene.³² Dette ut fra et behov for beskyttelse, argumenterte de – et argument som hadde en viss støtte også i leirbefolkningen.³³

Etter ødeleggelsen av Nahr al-Barid framholdt den libanesiske regjeringen at et eget styringsorgan måtte etableres for gjenoppbyggingen av leiren. Leirkomiteen i Nahr al-Barid ble imidlertid ikke invitert til å delta i dette organet. I stedet ble

UNRWA referert til som «flyktningenes representant», noe UNRWA var ukomfortable med. “Vi yter tjenester, innenfor helse, bistand, beskyttelse, rehabilitering. Men hvem som er [politisk] ansvarlig for leiren er en diskusjon mellom libanesere og palestinere,” sa en UNRWA-representant til ICG i 2012.³⁴ Situasjonen eksponerte dermed behovet for en leirautoritet som representerte beboernes egne interesser. “Leirkomiteen burde velges og ikke bli kidnappet av militsene,” sa en flyktning fra Nahr al-Barid til ICG.³⁵ “I dag er militsgruppene satt til side. Hvilket mandat har de? En valgt leirkomité hadde vi imidlertid måttet ta hensyn til,” sa en UNRWA-representant til ICG.³⁶

Hamas’ leder i Libanon, Ali Baraka, uttrykte støtte til etablering av representative politiske organ for de palestinske flyktningene i Libanon: “Libanesiske myndigheter ønsker én adresse å diskutere spørsmål vedrørende palestinerne i Libanon med. Vi har ønsket å etablere en felles komité siden 2005.”³⁷ Ifølge Baraka ønsket Hamas at valg ble avholdt for leirkomiteene, og at en felles paraplyorganisasjon ble etablert av disse valgte komiteene. “Problemet er at Fatah er splittet i synet på å ha valg,” sa Baraka.

Fatah i Libanon var ikke imot valgte leirkomiteer, men de var heller ikke eksplisitt for. Fatahs prioritet var å “forbedre” komiteene, sa Fatahs generalsekretær i Libanon, Fathi Abu al-Ardat.³⁸

Bare fra småpartiene, som ville komme til å bli helt utradert ved en demokratisering, ble det uttrykt motvilje mot valg: “Det passer seg ikke i vår situasjon. Vi ønsker ikke valg,” sa Yusuf Merhi fra den pro-syriske fraksjonen Saiqa og leder for Alliansen i Burj al-Barajna.³⁹

Andre palestinske politiske ledere i Libanon så imidlertid ingen annen mulighet enn å gjennomføre valg i leirene. “Jeg bor i en leir og vet hvor viktig det er for folk å ha et valgt lederskap, å ha

en leirkomiteé som er valgt og som ikke bare representerer militsgruppene,” sa lederen for Folkefronten for Palestinas frigjøring (PFLP) i Libanon, Marwan Abd al-Al.⁴⁰ “Det finnes ingen alternativer til valg. De såkalte folke-komiteene [popular committees] er ikke folkelige. De representerer militsene, ikke folket,” sa Salih Salih, leder for Det palestinske nasjonalrådets flyktningkomité.⁴¹

Verken Fatah eller Hamas var prinsipielt imot valg. Men de tok heller ingen praktiske skritt for å påskynde en realisering av slike valg, og de representerte i realiteten den største hindringen for demokratisering i leirene. “Folk i leirene vil ha valgte lederskap, men både Fatah og Hamas hindrer prosessen,” uttalte Abd al-Al fra PFLP.⁴²

Hendelsene i Nahr al-Barid synliggjorde problemet med våpenmakten i de palestinske flyktningleirene. Leirkomiteene fremstod ikke som en legitim autoritet, verken for leirbeboerne eller for libanesiske myndigheter. Det var ikke bare de drøyt 200 jihadistene i Fatah al-Islam som hadde forårsaket totalødeleggelsen av leiren som hadde vært hjem for 30 000 palestinske flyktninger. Leirkomiteen i Nahr al-Barid, og i forlengelsen: de palestinske leirkomiteene i Libanon, manglet både autoritet, legitimitet og den ansvarlighet palestinerne hadde fått tildelt gjennom Kairo-avtalen av 1969.

Hverdagsjihad og permanent unntakstilstand

Først ble noen ungdommer tatt ved [den jødiske bosettingen] Elon Moreh. Vaktene skjøt mot dem, og de ble tatt. Hva var det de drev med? Ingen bomber eller våpen, de ble tatt og arrestert, men så ble de sluppet fri på grunn av den lave alderen. Ei uke etterpå gjorde tre andre det samme. Tre dager senere dro fire til [den jødiske bosettingen] Itimar. Og torsdag for to uker siden var det igjen tre som dro til Elon Moreh. De ble arrestert. Etter undersøkelser, forhør og samtaler, om hva disse tolv holdt på med, var svaret:

“Jeg gikk for å dø, for å bli drept.” Som du vet er selvmord forbudt i islam. De kan ikke gjøre det her, så de bestemte seg for at den beste måten var å dra dit, og bli skutt av bosetterne, og bli martyrer, og ferdig med det. Sånn er stemningen blant de som bor her.

Dette fortalte sosialarbeideren Mahmud Subuh om ungdom fra Balata-leiren i Nablus på Vestbredden.⁴³ Subuh tolket handlingene som uttrykk for fortvilelse blant ungdommer i leiren. Men de kunne også tolkes som uttrykk for en økende islamisering, et annet trekk som har vært observert i Balata. “Du vil ikke tro det, salafistene har fem moskeer i leiren. Folk har mistet troen på de gamle politiske gruppene, inkludert Hamas; de føler Hamas er som Fatah, og at de har forrådt dem. Så de lar skjegget gro og følger emiren,” forklarte Subuh.

En lignende utvikling har vært observert i Aqbat Jabr-leiren ved Jeriko, fortalte Imad Abu-Sumbul,⁴⁴ lederen for leirkomiteen. Der er det nå syv moskeer for drøyt åtte tusen beboere. Det er usikkert hvilken utbredelse jihadisme har i leirene på Vestbredden. Det som er en tydelig tendens er framveksten av en salafistisk trend. Hvilken retning denne trenden så tar videre bestemmes blant annet av den politiske utviklingen i området. Situasjonen i dag på Vestbredden fremstår som ikke helt ulik situasjonen i Libanon, der salafistisk jihadistiske grupper utviklet seg i miljøet rundt enkelte av leirenes moskeer. Den franske islameksperten Bernard Rougier har beskrevet denne utviklingen som *hverdagsjihadisering*.⁴⁵

I 1962 definerte et libanesisk regjeringsdekret 70 ulike jobber palestinere ikke kunne inneha.⁴⁶ Selv om regjeringen åpnet opp noen jobber for palestinerne i 2010, var de palestinske flyktningene fremdeles ekskludert fra å ta arbeid i offentlig sektor eller arbeid som krevde høyere utdannelse.⁴⁷ Dette fratok flyktningene motivasjonen til å lære og studere. I leirene er

arbeidsledigheten på over 60 prosent, og 35 prosent av leirbeboerne lever på mindre enn to dollar dagen.⁴⁸ I *Everyday Jihad* peker Rougier på hvordan ungdom i leirene har blitt sosialisert inn i radikale religiøse nettverk. Den globale jihadismen var en vei ut av leirene, med allianser som gikk på tvers av leirer og nasjoner. Samtidig ble

*Fraværet av demokratisk styring av
flyktningleirene ble snudd til introverte
jihadistgruppers fordel.*

fraværet av demokratisk styring av flyktningleirene snudd til introverte jihadistgruppers fordel, som i Nahr al-Barid. Fraværet av en lokal offentlighet med kanaler for politisk deltagelse gjorde at de kunne utvikle seg uten ytre forstyrrelser.⁴⁹

“Hvem kan jeg klage til når naboen min bygger på boligen sin, to og tre etasjer, og tar plass fra meg?” spør en eldre kvinne Sari Hanafi under et av hans feltarbeid i palestinske leire på Vestbredden og i Libanon.⁵⁰ Hanafi er kanskje den fremste eksponenten for Giorgio Agambens teoretiske paradigme om «den moderne unntakstilstanden» for å analysere palestinske flyktningleirer.⁵¹ Som i eksempelet med den eldre kvinnen i leiren, ser Hanafi flyktningene som *berørte* snarere enn *agerende*. De er objekter mer enn subjekter, de er passivisert og ekskludert fra *demos* (folket). Hanafi relaterer dette, i tråd med Agamben, til de *eksterne* begrensningene på leirbeboernes livssituasjon. Man ser ikke på den interne dynamikken i leirene. Det er den suverene makten, staten, som har definert leirene som illegitime territorier, hvor beboerne er ekskludert fra rettighetsfellesskapet.

Det kan stilles spørsmål ved hvor dekkende beskrivelsen av leirflyktningene som verts-

landenes «inkluderte ekskluderte»⁵² faktisk er. Selv om leirbeboerne mangler politiske organ for å delta i beslutninger som angår deres dagligliv, er det interne fremfor eksterne forhold som forårsaker dette. På Vestbredden og i Libanon har leirene hatt stor grad av politisk selvstendighet. I Libanon har leirene vært politisk autonome helt til Fatah al-Islam begikk en serie bankran, terroraksjoner og angrep på libanesiske soldater, med base i hjertet av Nahr al-Barid. På Vestbredden skyldes den manglende deltagelsen i lokale beslutningsprosesser og lokalvalg først og fremst motvilje fra leirkomiteene. Både på Vestbredden og i Libanon utgjør i dag de palestinske motstandsgruppene i leirkomiteene den største barrieren mot interne demokratiseringsprosesser.

Konklusjon

Palestinsk politikk preges i dag av en dyp politisk krise. Krisen skyldes politisk fragmentering, med ulike regjeringer i Gaza og på Vestbredden, og med et PLO som mangler politisk legitimitet.⁵³ Skal man forstå den politiske fragmenteringen, er manglende evne til å gjennomføre nye, demokratiske valg, både i Gaza, på Vestbredden og for PLO, en sentral faktor. Skal man analysere palestineres politiske krise, er det viktig å se på interne palestinske politiske forhold.

Det samme gjelder for politisk styring i palestinske flyktningleirer. Men i nyere studier av palestinske flyktningleirer er kritiske søkelys på interne politiske prosesser så godt som fraværende. Dette gjelder, slik jeg ser det, særlig studier av palestinske flyktningleirer inspirert av Agambens teoretiske paradigme. Her vektlegges eksterne, politiske prosesser på bekostning av interne, politiske forhold. Men krisen i palestinsk politikk er i dag høyst aktuell også i de palestinske flyktningleirene. Her mangler leirkomiteene støtte i leirbefolkningen, og de anses heller ikke

som representative av eksterne myndigheter. Denne krisen henger sammen med at komiteene som kontrollerer leirene er satt sammen av motstandsgrupper som ikke har tatt skrittet fra å være militsgrupper til å bli politiske bevegelser.

Ved at leirkomiteene opprettholder hegemoni i leirene, utvikles parallelle, politiske strukturer hvor grupperinger vokser fram uten å møte motstand av offentligheten. At en jihadistgruppe som Fatah al-Islam i Nahr al-Barid kunne utvikle seg og handle på en måte som satte hele leirbefolkningens sikkerhet i fare, kan ikke ses uavhengig av leirkomiteenes maktmonopol. Så lenge leirenes politiske rom ikke åpnes gjennom en demokratisering, kan lignende hendelser som i Nahr al-Barid komme til å skje også i andre palestinske flyktningleirer i Midtøsten.

• f •

- I Takk til Gudrun Bertinussen og Svein Tuastad for kommentarer på utkast til denne artikkelen.
- 2 Napolitano, Valentino: "Hamas and the Syrian Revolution: Regional Policy and Local Repercussions," Paper presentert ved "The Future Hamas or the Hamas Future?", Specialized Workshop, Chr. Michelsen Institute, Bergen, 7. september 2012.
- 3 Hanafi, Sari: "Palestinian Refugee Camps: Disciplinary Space and territory of Exception." Carim Analytic and Synthetic Notes 2008/44, 2008, s. 5.
- 4 Agamben, Giorgio: *Homo Sacer. Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press, 1998.
- 5 Se blant annet Adi Ophir, Michal Givoni og Sari Hanafi: *The Power of Inclusive Exclusion*, New York: Zone Books, 2009; Are Knudsen og Sari Hanafi: *Palestinian Refugees. Identity, Space and Place in the Levant*. New York: Routledge; Lentin, Ronit (red.): *Thinking Palestine*, London: Zed Books Ltd, 2008; Ramadan, Adam: "Spatialising the Refugee Camp," Transactions of the Institute of British Geographers, vol 38, nr. 1, 2012, s 65 – 77.
- 6 Sayigh, Yazid: *Armed Struggle and the Search for State*. Oxford: University Press, 1997, s. 576.
- 7 Sayigh 1997, s. 223.
- 8 Den andre intifadaen, også kjent som al-Aqsa-intifadaen referer til det andre palestinske opprøret, fra september 2000 til høsten 2004.
- 9 "Report of the Secretary-General prepared pursuant to General Assembly resolution ES-10/10 (Report on Jenin)", UN, 2002, <http://www.un.org/peace/jenin/> (15.2.2012).
- 10 Tabar, Linda: "The 'Urban Design' of Jenin Refugee Camp," *Journal of Palestine Studies*, vol. 62, nr. 2, 2012, s. 55.
- 11 Tabar 2011, s. 55.
- 12 Tabar 2011, s. 55.
- 13 "UNRWA suspension unjustified, Jenin official said," Maan News Agency, 16 August 2011, <http://www.maannews.net/eng/Print.aspx?ID=412672>, (15.2.2013)
- 14 Usher, Graham, "We are at war" *Al Ahram Weekly*, 25. november 2004, <http://weekly.ahram.org.eg/2004/718/re6.htm>, (15.2.2013)
- 15 Forfatterens intervju med Zakariya Zubaydi, Jenin flyktningleir, november 2012.
- 16 Forfatterens intervju med Zakariya Zubaydi, Jenin flyktningleir, november 2012.
- 17 Forfatterens intervju med Abu Nasir, Ramallah, april 2012. Abu Nasir er et pseudonym på grunn av sensitiviteten i informasjonen.
- 18 Forfatterens intervju med Abu Nasir, Ramallah, april 2011.
- 19 Forfatterens intervju med Abu Nasir, Ramallah, april 2011.
- 20 Forfatterens intervju med Mahmud Subuh, Balata flyktningleir april 2012.
- 21 Samtale med forfatteren, Balata flyktningleir, april 2012.
- 22 Forfatterens intervju med Imad Abu-Sumbul, Aqbat Jabr flyktningleir, april 2012.
- 23 Forfatterens intervju med Adnan Hindi, leder for leirkomiteen i Jenin, Jenin flyktningleir, november 2012.
- 24 Lively, Jack: *Democracy*, Oxford: Basil Blackwell Ltd, 1986, s. 135.
- 25 Fifteenth semi-annual report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolution 1559, 2004. <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/F14817B4666BB6BA852579F0004FAF29>
- 26 Roberts, Rebecca: *Palestinians in Lebanon. Refugees Living with Long-term Displacement*, London: I. B. Tauris, 2010, s. 197.
- 27 Alliansens medlemmer var både islamistiske (Hamas og Islamsk Jihad) og radikale sekulære grupper: Folkefronten for Palestinas frigjøring – Generalkommandoen (PFLP-GC), Den palestinske frigjøringsfronten (PLF), Den palestinske folkelige kampfronten (PPSP), Fatah Intifada, Sa'iq'a, Det palestinske revolusjonære kommunistparti (PRCP): Strindberg, Anders, "The Damascus-Based Alliance of Palestinian Forces: A Primer." *Journal of*

- Palestine Studies vol. 29, nr. 3, 2000, s. 60-76.
- 28 “Nurturing Instability: Lebanon’s Palestinian Refugee Camps.” International Crisis Group. Middle East Report 84, 19, 2009, s. 19, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/israel-palestine/084-nurturing-instability-lebanons-palestinian-refugee-camps.aspx> (15.2.2012)
- 29 Knudsen, Are: “Nahr el-Bared. The Political Fall-out of a Refugee Disaster,” s. 97-110, i: Knudsen og Hanafi, 2011.
- 30 International Crisis Group 2009, s. 7.
- 31 International Crisis Group 2009, s. 7.
- 32 Fatah nasjonalt og i ulike leirkomiteer, som i Ayn al-Hilwah, var med andre ord splittet.
- 33 “Lebanon’s Palestinian Dilemma: The Struggle Over Nahr al-Barid”, International Crisis Group. Middle East Report No 117, mars 2012, s. 7, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/egypt-syria-lebanon/lebanon/117-lebanons-palestinian-dilemma-the-struggle-over-nahr-al-bared.aspx> (15.2.2012)
- 34 International Crisis Group 2012, s. 16.
- 35 International Crisis Group 2012, s. 19.
- 36 International Crisis Group 2012, s. 19.
- 37 Forfatterens intervju med Ali Baraka, Beirut, oktober 2011.
- 38 Forfatterens intervju med Fathi Abu al-Ardat, Beirut, oktober 2011.
- 39 Forfatterens intervju med Yusuf Merhi, Beirut, oktober 2011.
- 40 Forfatterens intervju med Marwan Abd al-Al, Beirut, oktober 2011.
- 41 Det palestinske nasjonalrådet (PNC) er som nevnt innledningsvis PLOs parlament. Forfatterens intervju med Salih Salih, Beirut, oktober 2011.
- 42 Forfatterens intervju med Marwan Abd al-Al, Beirut, oktober 2011.
- 43 Forfatterens intervju med Mahmud Subuh, Balata flyktningleir, november 2012.
- 44 Forfatterens intervju med Imad Abu-Sumbul, Aqbat Jabr flyktningleir, april 2012.
- 45 Rougier, Bernard: *Everyday Jihad: The Rise of Militant Islam among Palestinians in Lebanon*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2007
- 46 Amnesty International: “Exiled and Suffering: Palestinian refugees in Lebanon.” Amnesty International October 2007. AI Index: MDE 18/010/2007 (15.2.2013)
- 47 Muir, Jim. “Lebanon grants Palestinian refugees right to work.” BBC News, Beirut 17. august 2010 <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11004945> (15.2.2013)
- 48 International Crisis Group 2009, s. 17; Jacobsen, Laurie Blome: “Finding Means. UNRWA’s Financial Situation and the Living Conditions of Palestinian Refugees.” Fafo-report 415, 2000, s. 9.
- 49 Rougier 2007, s. 227.
- 50 Hanafi 2008, s. 7.
- 51 Se blant annet Hanafi, Sari: “Palestinian Refugee Camps in the Palestinian Territory: Territory of Exception and Locus of Resistance”, s. 495 – 518, i Ophir et al 2009; Hanafi, Sari: Palestinian Refugee Camps in Lebanon: Laboratories of State-in-the-Making, Discipline and Islamist Radicalism”, s. 82 – 100, i Lentin (red.) 2008.
- 52 Ophir et al 2009.
- 53 Hilal, Jamil, “Toward a “Palestinian Spring.”” Electronic Intifada, 17.5.2011. <http://electronicintifada.net/content/toward-palestinian-spring/9975> (15.2.2013)